

Türkboilig

ISSN 1302-6011

TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI

2008/16

Türkbilig

TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI

2008/16

Ankara <Güz> 2008

Türkbilig

TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI

ISSN : 1302-6011

Hacettepe Üniversitesi

Kurucusu / Founder

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM

Sahibi / Owner

Dr. Bülent GÜL

YAYIN DANIŞMA KURULU / PUBLICATION BOARD OF OVERSEERS

Prof. Dr. Sema BARUTCU ÖZÖNDER [TÜRKİYE] • Prof. Dr. Chetin CUMAGULOV [KIRGIZİSTAN] • Prof. Dr. Nikolay İvanoviç EGOROV [Çuvaşistan-RUSYA] • Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN [TÜRKİYE] • Prof. Dr. Shimin GENG [ÇİN] • Dr. Bülent GÜL [TÜRKİYE] • Prof. Dr. Şakir İBRAYEV [KAZAKİSTAN] • Prof. Dr. G. JORIGT [İÇ MOĞOLİSTAN-ÇİN] • Prof. Dr. Karl REICHL [ALMANYA] • Prof. Dr. Marek STACHOWSKI [POLONYA] • Prof. Dr. Dursun YILDIRIM [TÜRKİYE]

YAYIN HAKEM KURULU / BOARD OF REFEREES

Yrd. Doç. Dr. Ferruh AĞCA • Prof. Dr. Şerif AKTAŞ • Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY • Prof. Dr. Nalan BÜYÜKKANTARCIOĞLU • Prof. Dr. İsmet ÇETİN • Doç. Dr. Ayşe YÜCEL-ÇETİN • Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU • Prof. Dr. Çetin CUMAGULOV • Prof. Dr. Cem DİLÇİN • Prof. Dr. Abide DOĞAN • Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN • Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN • Prof. Dr. Shimin GENG • Prof. Dr. İsmail GÖRKEM • Dr. Bülent GÜL • Prof. Dr. Şakir İBRAYEV • Prof. Dr. Ayşe KIRAN • Prof. Dr. Hasan ÖZDEMİR • Prof. Dr. İsa ÖZKAN • Prof. Dr. F. Sema BARUTCU-ÖZÖNDER • Prof. Dr. Karl REICHL • Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM • Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU • Doç. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU-SIVACI • Prof. Dr. İsenbike TOGAN • Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN • Prof. Dr. Alemdar YALÇIN • Prof. Dr. Dursun YILDIRIM

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Editör / Editor

Dursun YILDIRIM

Yayın Kurulu Başkanı / Chairman of Editorial Board

Bülent GÜL

Yayın Kurulu Üyeleri / Members of Editorial Board

Ferruh AĞCA • G. Gonca GÖKALP-ALPASLAN • Faruk GÖKÇE • Zehra KADERLİ • Serdar ODACI • Özgür KUŞ • Haydar YALÇIN

İngilizce Editörü / Editor of the English Texts

Prof. Dr. Nalan BÜYÜKKANTARCIOĞLU

Kapak Tasarım: Mehmet Fidanlı

İç Tasarım: Bülent Gül / Serdar Odacı

*

Türkbilig, hakemli yerel süreli yayındır.

**

Türkbilig, MLA (Modern Language Association) International Bibliography, EBSCO PUBLISHING, European Reference Index for the Humanities (ERIH) ve TÜBİTAK/ULAKBİM tarafından taranmaktadır.

Türkbilig'de yayımlanan makaleler yayıncının yazılı izni olmadan tamamı veya bir kısmı herhangi bir yolla çoğaltılamaz. Yazıların fikri sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir. Başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yazılarda kullanım sorumluluğu yazara aittir.

İLETİŞİM ADRESİ / INFORMATION ADDRESS

Türkbilig

Türkoloji Araştırmaları

H.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 06800 Beytepe/Ankara TÜRKİYE

web sayfası: <http://www.turkbilig.hacettepe.edu.tr>

e-posta: turkbilig@hacettepe.edu.tr

Türkbilig, 2008/16 Öncü Basımevi'nde (Kazımkarabekir Cad. 85/2 İskitler/ANKARA, Tel: 3843120) basılmıştır.

Ankara <Güz>2008

Türkbilig'den Merhaba,

Türkbilig dergisi bu sayısı ile 2008 yılını tamamlamış bulunuyor. Bilimsel dergilerin yaşadığı güçlükler göz önüne alındığında, 2000 yılında başlayan macerada oldukça önemli bir mesafe katedildiği söylenebilir.

Derginin bu mesafeyi almasında en önemli etkenler, gördüğümüz maddi ve manevi desteklerdir. Bunlar sınırlı da olsa, karşılaşılan ağır engeller, karşılıksız, özverili çabalar ile çalışan arkadaşlarım sayesinde aşılmıştır. Bundan sonrası nereye kadar uzanacaktır, sorusunun yanıtını ise, önümüzdeki zaman verecektir.

İki bin yıldan bu yana, tam dokuz yıl geçmiştir. Önceki sayılarda verdiğimiz bilgiler hatırlanır ise, aldığımız mesafenin azımsanamayacağını düşünüyorum. Dergiciliğin tam bir profesyonellik isteyen bir iş olmasına karşılık, bu imkânlardan mahrum birkaç kişilik fedakârlar ordusunun ortaya koyduğu gelişmeyi bir mucize olarak algılıyorum ve sürmesini arzu ediyorum. Bu açıdan bakıldığında, derginin bilimsel hüviyetini koruyarak kendine yeni bir yol çizmesine ihtiyaç gösterdiği de açıktır. Profesyonelleşecek bir sürece derginin ihtiyaç gösterdiği anlaşılmaktadır.

Türkbilig dergisi, kendisine hayat verenleri yetiştiren Hocaların Hocası **Prof. Dr. Şükrü ELÇİN** (1912 -2008) hocamızı yitirmiştir. Sevenlerine ve tüm Türkoloji camiasına baş sağlığı diliyoruz, ruhu şad olsun.

Yeni yılın ülkemize ve insanlığa iyilikler getirmesini dileriz. Gelecek sayıda yeniden buluşmak umuduyla selam ve saygılar.

Dursun YILDIRIM

Türkbilgi Yayın İlkeleri

- **Türkbilgi**, yılda iki kez yayınlanır.
- **Türkbilgi**, hakemli bir yayındır. **Türkbilgi**'de yayınlanmak üzere gönderilen özgün makaleler, YAZI KURULU tarafından incelendikten sonra konunun uzmanı üç hakem tarafından değerlendirilir ve üç hakemin en az ikisinden olumlu rapor gelmesi halinde yayınlanır.
- **Türkbilgi**'in her ortak kitabı için belirlenen son tarihten sonra gelen yazılar, bir sonraki **Türkbilgi**'de değerlendirmek üzere saklanır ya da istenmesi ve posta ücretinin karşılanması halinde yazarına iade edilir. Her ortak kitap, o yıl için seçilmiş bir dosya konusunu ve bu konu dışında kalan çalışmalarını içerir.
- **Türkbilgi 2009/17 için yazıların son gönderilme tarihi 15 Şubat 2009'dur.**
- **Türkbilgi**'e gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Derginin yayın dili Türkçe'dir. Yayın ilkelerine uygun olmak koşuluyla yabancı bilim adamlarının yazıları, İngilizce, Almanca, Fransızca veya Rusça yazılmış olabilir. Ancak Türkçe-İngilizce başlık, özet ve anahtar sözcükler yazıya eklenmelidir. Yabancı dilde yazılmış yazılara derginin hacmine göre % 30 civarında yer verilir.
- Yazılar, basılı üç kopya halinde ve disketiyle birlikte gönderilmelidir. Özel çeviri yazım işaretlerinin kullanıldığı yazılarda fontlar da (PC uyumlu) diskete yüklenmelidir.
- Makalenin yazarı, adını, soyadını, görev yaptığı kurumu ve akademik unvanını tam ve açık olarak belirtmeli, kendisiyle doğrudan iletişim kurulabilecek açık adres, telefon numarası ve elektronik posta adresini vermemelidir.
- Yazıların başında kısa birer Türkçe ve İngilizce özet (en çok 100 sözcük) ile Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler (en çok 10 sözcük) bulunmalıdır (İtalik olarak ve Times 9 punto ile yazılmalıdır).
- Yazılar, Apple Mac Word 5.1 veya MS Word Windows 95 ve üstü programla, Times 10 puntoyla ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır. Paragraf başlarında tab tuşu, paragraf aralarında enter tuşu kullanılmamalıdır.
- Metin içinde göndermeler ad ve tarih ve/veya sayfa olarak parantez içinde belirtilmelidir. Örnek: (Tanpınar 1985) veya (Tanpınar 1985: 316). Üç satırdan az alıntılar satır arasında ve tırnak içinde, üç satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok halinde, 9 puntoyla, tek satır aralığıyla verilmelidir.
- Dipnotlar sayfa altında, numaralandırılarak verilmeli ve sadece açıklamalar için kullanılmalıdır.
- Makalenin sonunda yer alacak kaynakçada kitaplar (*koyu ve italik*) ve makaleler (dergi adı *koyu*, cilt Romen rakamıyla, sayı, üst üste iki nokta, sayfa numaraları) alfabetik sırayla ve şu düzenle verilmelidir:
ELÇİN, Şükrü, (1998), "Yeşil Abdal'ın Bir Şiiri", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, (Ed. M. Özarslan-Ö.Çobanoğlu), Ankara: Feryal Matbaacılık, 216-231.
STOELTJE, J. Beverly, (1983), "Festival in America", *Handbook of American Folklore*, (ed R. M. Dorson.), Bloomington: Indiana University Press, 239-246.
TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1985), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Basımevi.
ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1952), "Milli Destan ve Folklor", *Türk Folklor Araştırmaları*, II, 33: 513-514.
WELLEK, R. ve A. WARREN, (1982), *Yazın Kuramı*, (Çeviren: Y. Salman ve S. Karantay), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
WOOLF, Virginia, (1986), "Kitap Nasıl Okunmalı?", (Çeviren: Kemal Atakay), *Adam Sanat*, 4: 5-14.
- Bir yazarın birden fazla yayını kaynak gösterildiği takdirde yayınlar tarih sırasıyla, aynı yazarın aynı yıldaki yayınları ise (1985a), (1985b) şeklinde harf sırasıyla verilmelidir.
- Tezlerin hangi üniversitede yapıldığı ve hangi akademik dereceye (yüksek lisans/doktora...) yönelik olduğu belirtilmelidir.
- **Yukarıda belirlenen yazım koşullarına uygun olmayan yazılar değerlendirmeye kesinlikle alınmayacaktır.**

Submission Guidelines for Türkbilig

- **Türkbilig** is published twice a year.
- **Türkbilig** is a refereed publication. After original manuscripts are examined by Executive Board, they are peer-reviewed by three referees. They are published if two of three referees send affirmative report. The authors bear the full responsibility for their articles.
- **Send your manuscripts untill 15 February 2009 for Türkbilig 2009/17.**
- Manuscripts must be originally sent to the board, and no other places for publication or evaluation. The publication language of the issue is Turkish. In condition suited to submission guidelines of **Türkbilig**, foreign authors' manuscripts, which can be in English, German, French or Russian, are published in proportion 30% of issue. The manuscripts must have title, abstract and also keywords both Turkish-English.
- Manuscripts must be sent as three printed copies along with the disk. If any special fonts (suitable for PC) are used in manuscripts, they must be in the disk.
- The authors' names, last names and academic positions should be written. In addition, the full postal address, fax, telephone numbers and e-mail addresses of the author(s) who will check proofs and receive correspondence and offprint should also be included.
- Summaries must be in Turkish and English, should not exceed 100 words and key words may not exceed 5 (5 words for Turkish; 5 words for English) words at the beginning of the manuscripts. Latin words must be in Times 9 point and italic.
- Manuscripts must be written in Mac Word 5,1 or Ms Word Windows 95 or further versions (Pc compatible) with Times 10 point with 1,5 line spaced. Tab and enter key **must not be used** for paragraphs.
- Texts must follow in-text footnote system. In paranthesis in the text, author's name, date of publication, and page number is given. If a source is cited many times, parantheses are given in stead of "ibid, idem, op. cit. etc." For example, (Tanpınar 1985) ve ya (Tanpınar 1985: 316). Quoted passages under three lines must given by qoutation mark. If quoted passage is over three lines, they must be given 1 cm margins from left and right side of line as block with 9 point and odd line spaced.
- Additional information must be given on the same page as footnotes enumerated 1, 2, 3. Citations in them must follow the above guidelines.
- References must include only the cited sources and be given in alphabetical order. Books names must be written **bold** and *italic*. Articles must be written (name of journal is **bold**, volume in Romen number, issue number, colon and page numbers) as below:

ELÇİN, Şükrü, (1998), "Yeşil Abdal'ın Bir Şiiri", ***Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı***, (Ed. M. Özarslan-Ö.Çobanoğlu), Ankara: Feryal Matbaacılık, 216-231.

STOELTJE, J. Beverly, (1983), "Festival in America", ***Handbook of American Folklore***, (ed R. M. Dorson.), Bloomington: Indiana University Press, 239-246.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1985), ***XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi***, İstanbul: Çağlayan Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1952), "Milli Destan ve Folklor", ***Türk Folklor Araştırmaları***, II, 33: 513-514.

WELLEK, R. ve A. WARREN, (1982), ***Yazın Kuramı***, (Çeviren: Y. Salman ve S. Karantay), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

WOOLF, Virginia, (1986), "Kitap Nasıl Okunmalı?", (Çeviren: Kemal Atakay), ***Adam Sanat***, 4: 5-14.
- If more than one source of the same author is cited, they must be put in an chronological order from the oldest to the newest. Sources of the same years must be given letters "1985a, 1985b"
- The university and the academic degree (MA. or PH.) of academic thesis must be given.
- **Manuscripts not prepared based on the directions above will not be taken into consideration for publication in Türkbilig.**

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Türkbilig'den Merhaba / iii

Yazılar / Articles

Soner AKPINAR

Küçük Ağa Romanında Şiir Dili Tekniklerinin Kullanılması / 3–15
Using Poetry Techniques in the Novel "Küçük Ağa"

Esra BİLGE

Cem Yılmaz Anlatıları <Üstünlük Kuramı Bağlamında> / 16–23
Cem Yılmaz Narrations in the Context of Superiority Theory

Salim ÇONOĞLU

Şiirin Gemileri: Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Gemi / 24–39
The Ships of Poetry : The ships in the Republican Period Turkish poetry

Meral DEMİRYÜREK

Halûk'a Bir Şiir Daha... / 40–46
One More Poem For Halûk

Zeliha GÜNEŞ

Ayla Kutlu'nun Bir Göçmen Kuştu O Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme / 47–89
A Study On Ayla Kutlu's Novel Bir Göçmen Kuştu O

Zehra KADERLİ

Deliorman'ın Aydoğdu Köyünde Meci/ İmece / 90–112
Cooperative Tradition and Organizations in Aydoğdu Village

İhsan KALENDEROĞLU

Sovyetler Birliği Döneminde Bolşevik Rejimin Türkmen Folkloruna Etkileri / 113–123
The Effects of Bolshevik Regime upon The Turkmen Folklore during the Soviet Union Period

ГЮЛЛЮ КАРАНФИЛ

Антропонимическая Лексика Гагаузов (Имена И Фамилии) / 124–136
Gagauzian Anthroponimic Lexicology (Names and Surnames)

Hatice ŐIRİN USER

*Kan Ağla- ve Baş Bađla- Deyimlerinin Bilge Kađan ve Suci Yazıtları Temelinde
Açıklaması / 137-145*

*An Explanation of the Idioms kan ağla- "to grieve" and baş bađla- "to marry" on the Basis of Bilge
Kađan and Suci Inscriptions*

EleŐtiri ve Tanıtmalar/ Reviews

Seçil ÇAKMAK

Dört Kumuk Masalı Üzerine Gramer İncelemesi / 149-151

Meltem ÇELİKTAŐ

Geschichte der türkischen Literatur in Dokumenten / 152-154

Aleksandra CHMIELEWSKA - Anna MŁYNARCZYK

Gramatyka języka tureckiego w zarysie / 155-156

Sibel HATİPOđLU

BatılıŐma ve Türk Edebiyatı, Lale Devri'nden Tanzimat'a YenileŐme / 157-160

Erkan HİRİK

Abdulla Qodiriy ve Özbek Romanının Doğuşu / 161-164

Dursun YILDIRIM

Edige: A Karakalpak Oral Epic As Performed By Jumabay Bazarov / 165-169

Vefât

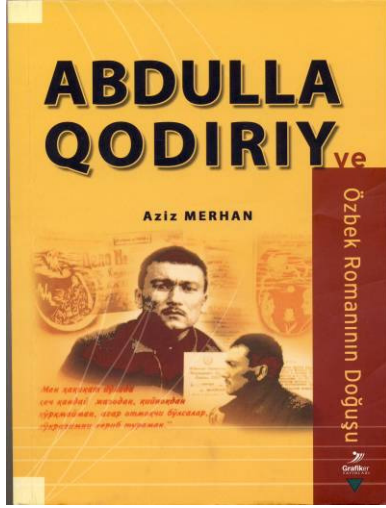
Emine YILMAZ

Árpád Berta'nın Ardından / 170-182

Aziz Merhan (2008), *ABDULLA QODİRİY VE ÖZBEK ROMANININ DOĞUŞU*,
Grafiker Yayınları, Ankara.

Erkan HİRİK*

Türkistan'da Edîb-i Evvel ve Edîb-i Sâni (Münevver Kari), Üstaz-ı Evvel (Seidresul Azizi), Muallim-i Sani (Aliaskar Kalinî), Birinci Muallim ve İkinci Muallim (Abdulla Avlanî) gibi ders kitaplarında mevcut olan bazı şiir ve hikâyeler yeni edebiyat anlayışının meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu dönemde Çolpan ile başlayan yeni şiir anlayışı, Qodiriy ile temellenen Özbek romancılığı ve Fitrat'ın tiyatro eserleriyle Özbek edebiyatında tarihi bakımdan önemli yenilikler görülür.

Bolşevik devrimi ile birlikte Özbek edebiyatında yukarıda bahsi geçen yeni anlayış o döneme kadar Özbek edebiyatında görülmemiş türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Roman da bu yeni türlerden biridir.

Özbek romancılığının doğuşu ve onun öncüsü Abdulla Qodiriy ile ilgili çalışma Aziz Merhan tarafından yapıldı.

Basımı grafiker yayınları tarafından yapılmış olan söz konusu eser toplam 272 sayfadan oluşmaktadır. Eserde Merhan önsöz hariç toplam beş ana bölüm meydana getirmiştir. Ayrıca bu beş ana bölümün altında çeşitli adlar ile toplamda 42 tane alt başlık bulunmaktadır. Eserin sayı olarak bu şekilde fazlaca alt başlıktan oluşması ele aldığı konuyu ne denli ayrıntılı olarak incelediğine bir işaret olarak gözümüze çarpmaktadır.

Eserin önsözünde Aziz Merhan yaptığı çalışmanın TÜBİTAK tarafından “Genç Kariyer” projesi olarak desteklendiğini belirtmiştir. Ayrıca önsözde kitabı okuyacak olanlar için adeta bir plan çizilmiştir ve neleri, nasıl ihtiva ettiği Merhan tarafından

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi.

kaleme alınmıştır. Yine bu bölümde yazarın çalışmasını meydana getirirken karşılaştığı kaynağa ulaşma sıkıntısını da görmekteyiz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi toplam beş bölümden oluşan eserin ilk bölümü giriş başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında Merhan, Abdulla Qodiriy'nin Özbek edebiyatındaki ve Özbek dilini kullanımındaki durumunu ortaya koymak maksadıyla onun içinde bulunduğu siyasal ve toplumsal çevreyi ele alarak bu bölüme giriş yapmıştır. Zaten bir sanatçının özellikle de yazarın yaşadığı çevreden etkilenmemesi çok zordur. Bu sebeple Aziz Merhan'ın gösterdiği yaklaşım takdire değerdir. Merhan, Abdulla Qodiriy'nin dünyaya gelmeden önceki Türkistan bölgesinde başlayan Çarlık Rusyasının hâkimiyetinden söz ettiği bu başlıkta "The Great Game" (Büyük Oyun) olarak adlandırılan Hindistan, Pakistan ve Afganistan'ı ele geçiren İngilizlere karşı Rusların yaptığı sömürgeleştirme politikasına değinmiştir. Bir Çarlık Rusyası sömürgesi haline getirilmeye çalışılan Türkistan'da ortaya çıkan eğitimde, sulamada, din alanında, kadınların sosyal statüsünde Rusların izledikleri politikalar ele alınmıştır. Daha sonra bir diğer alt başlıkta Özbek halk edebiyatına değinen Merhan, Abdulla Qodiriy'nin romanlarındaki doğu-batı sentezinin nasıl meydana geldiğini, doğudan beslendiği edebî kaynakları göstermiştir. Qodiriy'nin beslendiği bu kaynakları gösteren Merhan, Özbek edebiyatına genel bir bakış sunmuştur. "Klasik Özbek Edebiyatı" alt başlığını taşıyan bu bölümü de iki alt başlığa ayırarak Çağatay Edebiyatı ve Hanlıklar Devri Özbek Edebiyatını konu edinmiştir. Merhan'ın bu yaklaşımı Qodiriy ve Özbek romanının okuyucu tarafından tarihsel bir süreç etrafında anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda Merhan eser içine bu dönemlerin harita üzerindeki gösterimlerini de ekleyerek akılda kalıcı bir yöntem uygulamıştır.

Eserin giriş bölümünün dördüncü alt başlığı olarak Merhan, yeni Özbek edebiyatına değinmiştir. Yeni Özbek edebiyatını Merhan 4 ayrı başlıkta tasnif etmiştir. Bunlar hanlıklar devri Özbek edebiyatının orta Asya edebiyatları göz önüne alındığında içerik olarak farklılaşan "Geçiş Dönemi Edebiyatı", 1917 Bolşevik devrimine kadar varlığını devam ettiren "Cedit Edebiyatı", "Sovyetler Devri Edebiyatı" ve Özbekistan'ın Sovyetler Birliğinden ayrıldığını ilan ettiği 1991'den sonraki "Bağımsızlık Devri Edebiyatı"dır. Kitabın giriş bölümünün son başlığı olan "Özbek Dili" mevzusunda yazar, Özbek dilinin Rusça sözcükler ile olan ilişkisinden Arap > Latin > Kiril > Latin değişimine değinmiş ve bir tablo ile Özbek dilinin Kiril-Latin karşılığını vermiştir.

Eserin ikinci bölümü Mirvaliyev'den alınarak geliştirilen Abdulla Qodiriy'nin soy kütüğü diyagramı ile başlamaktadır. Giriş bölümünde verilmiş olan ön bilgiler çerçevesinde ikinci bölümde "Abdulla Qodiriy'nin Yaşamı, Eserleri ve Edebî Kişiliği" ele alınmıştır. Eserin bu bölümünde toplam beş alt başlık bulunmaktadır. İlk alt başlık Abdulla Qodiriy'nin 44 yıllık yaşam öyküsünün detaylıca anlatıldığı bölümdür. Merhan bu başlıkta Qodiriy'nin doğduğu çevreden çocuklukta çalıştığı yerlere, gazetecilikten yazarlığa, şairlikten mahkûm edilmesine ve gizlice

öldürülüşüne sistemli bir şekilde yaklaşmakta ve Qodiriy'nin hayatının dönüm noktası olarak sayabileceğimiz olaylara vurguda bulunmaktadır.

Abdulla Qodiriy'nin sayısı beşi geçmeyen müstakil şiirleri üzerine kısa bir inceleme eserde ikinci bölümün ikinci alt başlığını oluşturmaktadır. Sanatçılığının büyük bir bölümünü nesir ile sunmuş olan Qodiriy'nin yazarlığı üçüncü alt başlık altında ele alınmıştır. Büyük bir çoğunluğu hikâye olan yazılarını Aziz Merhan üç bölüme ayırırken kıstas olarak bu yazıların tematik özelliğini esas almıştır. Buna göre Qodiriy'nin düz yazıları “Ceditçi Anlayıştaki Eserleri”, “Bolşevik Devriminin Alkışlayan Eserleri”, “Toplumcu Gerçekçi Anlayıştaki Eserleri” şeklinde tasnife tabi olmuştur. Her başlıkta bu sınıflamalara ait eserlerin adı altında onların kısa birer tanımları yapılmış ve bu eserlerin edebi mahiyeti hakkında okuyucuya bilgiler sunulmuştur. Bölümün dördüncü alt başlığında Qodiriy'nin gazeteciliği ele alınmıştır. 1917 Bolşevik devriminden sonra “Uluğ Türkistan” gazetesinde propaganda yazıları yazarak başladığı gazetecilik faaliyetleri bu kısımda yine detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Qodiriy'nin gazetelerdeki çeşitli görevleri, yazdığı yazılar, yazılardan ötürü başına gelenler bu kısmın konuları arasındadır. Qodiriy Rusçaya hâkim olması ve bizatihi kendisi de yazar olmasından dolayı çeviri faaliyetlerinde de bulunmuştur. Sanatçının bu özelliği beşinci alt başlık olan “Çevirmenliği” altında ele alınmıştır. Gogol, Çehov, Mark Twain, Emile Zola gibi Rus ve dünya edebiyatından yaptığı çeviriler hakkında bu bölümden bilgi almam mümkündür.

Eserin en önemli kısmı diyebileceğimiz Aziz Merhan'ın deyimiyle “çalışmanın belkemiği” olan üçüncü bölümde modern Özbek romanının ortaya çıkmasını sağlayan etmenler ve Abdulla Qodiriy'nin bunda oynadığı rol ele alınmıştır. Bu bölümde Özbek romanının hikâyeden gelen gelişimi genel hatlarıyla incelenmiştir. Qodiriy'nin iki tarihsel romanı bu bilgiler ışığında çeşitli yönleriyle (olay örgüsü, kişileri, eleştirileri) ele alınarak karşılaştırma yöntemine başvurulmuştur. Özbek edebiyatında yeni türlerden olan roman için “roman” terimi ilk kez Hamza Hakimzoda Niyoziy tarafından kullanılmıştır. Ancak roman olarak nitelendirilen bu eserler gerek hacim gerekse olay örgüsü bakımından hikâyelerden farksızdır. Lakin Niyoziy, Qodiriy, Mirmuhsin gibi sanatçıların roman diye sundukları hikâyelerin önemi, bu türün denemeye başlanması açısından önemlidir. Gerçek anlamdaki roman türüne ait ilk örnekler 1920'li yıllarda Abdulla Qodiriy'nin iki tarihi romanında görülür. Özbek edebiyatının ilk romanı kabul edilen Abdulla Qodiriy'nin Ütkan Kunlar (Geçmiş Günler) ve Mehrobdan Çayon (Mihraptaki Akrep) “Tarihsel ve Toplumsal Gerçeklikler”, “Üslup”, “Kişiler” gibi ana başlıklar altında karşılaştırılırken bu başlıklar altında iki romanın birçok açıdan incelenerek karşılaştırıldığını görüyoruz. Bu bölümde Qodiriy'nin bu iki romanı hakkında yazılmış olan eleştirileri de okuyucunun bilgisine sunmuştur. Merhan çalışmasının bu bölümlerini yine resimler ile destekleyerek okuyucunun sıkılmasına mani olmuş ve görsel bilgiler vererek bunların kalıcılığını sağlamıştır.

Erkan HİRİK

Eserin dördüncü bölümünde Abdulla Qodiriy ile başlayan Özbek romanının doğuşuna dair genel bir durum verildikten sonra Qodiriy'nin 1935 tarihinde Yaş Leniñçi (Genç Leninci) gazetesinde yazdığı edebî sohbetlerden bazı bölümler aktarılmıştır. Ayrıca bu bölümde Merhan, Qodiriy'nin edebî gelişimini üç döneme (yazarın deyimiyle periyot) ayırarak bunların niteliklerini ve sınırlarını vermiştir.

Eserin beşinci bölümü bibliyografyadan oluşmaktadır. Bibliyografya bölümü iki başlıkta, “Abdulla Qodiriy Bibliyografyası” ve “Genel Bibliyografya” olmak üzere tasnif edilmiştir. Bu kısımda zengin bir kaynakça karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak dönemin siyasal ve toplumsal çevresinden Abdulla Qodiriy'e doğru uzanan ve Qodiriy'nin eserlerinin Özbek romancılığına ve hatta Özbek edebiyatına yansıttıklarını gösteren bu çalışma Özbek sahası araştırmacıları için bir temel kaynak niteliğindedir. Böylesine titiz bir çalışmayı Türkoloji dünyasına sunduğu için Aziz Merhan'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.